

Definirea/decriptarea etimologiei cuvântului **bârlad** (**berlad**, în scrierile străine) a suscitât multe minți ardente de s-a ajuns la presupuneri pe cât de diametral opuse, pe atât de hazardate.

Luat izolat, rupt de contextul istoric-geografic-lingvistic, cuvântul **bârlad/berlad** în sine permite o multiplicitate de combinații lexicale, unele mai veridice decât altele, asemenea **cuadraturii cercului**, în Matematici, încălcându-se legități tabuizate de Gramatica istorică, știință oredictibilă, precum Tabla lui Pitagora. Una dintre aceste legități consfințește faptul că, fără excepție, cuvintele străine intrate în limba română, după perioada de etnogeneză (sec. IV-V e.n.), își păstrează *in nuce* aspectele fonetice inițiale de proveniență, ceea ce, în cazul cuvântului **bârlad**, nici o etimologie vehiculată până în prezent nu concordă în sunet/literă cu acesta, iar semantica este divergentă sau absurdă: **Paloda**, numele roman/latin al localității (nu și al râului); **berlo** „creangă, nuia”; **birlat** „vizuină, bârlog”; **bilad** „târg, oraș”; **bour + la(n)d** „țară, regiune” ș.a., de emanații diferite: latină, slavă, arabă, gotă.

Luat în considerație în toate componentele onomastice derivate, cuvântul **bârlad** are semnificația complexă ca **toponim**: 1. denumire geopolitică (țară, ținut, regiune, județ etc.); 2. localitate (târg, oraș, municipiu); 3. relief (vale, deal); 4. cale (cărare, uliță, drum) ori ca **hidronim** (râu, baltă) și **nume de persoană**.

Astfel, dincolo doar de nume al localității, cuvântul **bârlad** denumește o vale lungă de cca. 150 km, din mijlocul Moldovei dintre Siret și Prut până în sudul ei, împărțind-o în două ca un ax vertical, de la izvoarele râului, de lângă satul Bâra (sud-est j. Neamț) până la confluența cu Siretul (nord-vest j. Galați), având forma unui semn de întrebare, cu afluenți, pe stânga, printre altele, pâraiele: Șucovățul, Rebricea, Vasluiul, Crasna, Bârzățelul, iar, pe dreapta, Racova, Simila, Tutova, Berheci. Valea și dealurile Bârladului, situate în Podișul Moldovei dintre Siret și Prut, au dispuse pe malurile râurilor: un oraș (Negrești), trei municipii (Vaslui, Bârlad, Tecuci) și mai multe localități rurale (Munteni, Crasna, Banca, Trestiana, Grivița, Bădeana,

Ciortolom, Tutova, Crivești), unele dintre ele datând din vremi imemorabile, fapt pentru care și denumirile lor se păstrează de atunci nealterate ca formă lexicală, pierzându-li-se sensurile inițiale odată cu locuitorii care le-au ctitorit.

Continuăm cu o descriere sintetică a evenimentelor istorice, pentru a fi în consonanță cu epoca în care s-a născut/izvodit și consolidat cuvântul **bârlad** în limba română și s-a transmis în formă nealterată prin pietrificarea/rigidizarea aspectului fonetic/scriptic și pierderea sensului original.

De-a lungul primelor trei secole și jumătate ale mileniului trecut până la campania militară împotriva tătarilor (1352-1353), pornită din Transilvania, condusă de maramureșeanul Dragoș (viitorul „descălicător” Dragoș Vodă), Moldova dintre Carpați și Nistru era, de peste un secol, sub dominația tătară (1241), iar, mai înainte, sub cea pecenego-cumană. Dacă tătarii au fost învinși, eu s-au retras în Buceag și Crimeea, dincolo de Nistru. În schimb, urmașii pecenego-cumanilor, momazi de neam turanic, migratori (crescători de cai de rasă și vite) de lângă Urali, au fost asimilați de populația română locală, lăsând urme în limbă și obiceiuri. Atunci, la invazia tătară, în Moldova dintre Carpați și Nistru, numită Cumania Neagră, exista deja o Episcopie Creștin-Ortodoxă. Papa Grigore al IX-lea (1227-1241) o evindețiază în Diploma emisă la 14 noiembrie 1234, ceea ce înseamnă că în aceste teritorii exista organizată o viață de stat și cultică, nu vid statal.

Oricum, la 1359, un alt maramureșean, voievodul Bogdan (1359-1365), a trecut Carpații și cu sprijinul populației române și al feudalilor locali, întemeiază statul independent suveran Moldova, stabilind la Baia capitala. În același an, este recunoscută Mitropolia Creștin-Ortodoxă de la Curtea de Argeș de către mitropolitul Calist I (1355-1363) al Constantinopolului, Țara Românească cucerindu-și independența de stat prin luptele de la Posada, din 9-12 noiembrie 1330.

O problemă mereu deschisă pentru studiul limbii române și a obiceiurilor naționale, din vremurile precedente anilor de întemeiere a statelor de sine stătătoare Țara Românească și Moldova (precum și a celorlalte regiuni istorice românești), constă în procentul de penetrare a elementelor de lexic străine. Predominant a fost slavismul prin relațiile directe cu popoarele slave și pe cale cultă/cultică, Țările Române fiind o insulă romanică/neolatină într-o mare slavă, conform unei expresii consacrate. Dar nu putem ignora influențele limbilor populațiilor cu care autohtonii au trăit în simbioză vreme de un mileniu (goții, avarii, hunii, uzii, pecenegii, cumanii etc.) și care au lăsat urme detectabile în vorbire și limbă. Deși nu avem din acele timpuri texte scrise în limba română, toponimele, hidronimele și numele de persoană și alte câteva cuvinte din expresii verbale ori lexeme sunt acele urme/relicve perpetuate și astăzi în limbă, pe lângă *Codex cumanicus*.

Ceea ce este sigur e faptul că de la pecenego-cumani se păstrează în limba română hidronimele **Bahlui**, **Vaslui** și **Covurlui** (ultimele două și ca toponime), recunoscute ca forme lexicale, neștiindu-se nimic referitor la sensul lor! În schimb, toponimele **Bârlad** și **Tecuci** din același spațiu au provocat diferite explicații. Dacă pentru **Bârlad** (toponim/hidronim/nume de persoană) am oferit precizări la începutul excursului nostru, pentru **Tecuci** am apelat la considerațiile lingvistului Iorgu Iordan (originar din localitate), care îi dă ca etimon cuvântul slav **tekuciy** „apă curgătoare, râu”, dar și toponim și nume de persoană (vol. **Toponimia românească**, Buc., 1963, p. 93-94). Nu riscă să discute cuvintele **bârlad** și **vaslui**, ci doar menționează în trecere diminutivul **Bârlădelul**: „așa se cheamă partea superioară a râului Bârlad și o gârlă/lângă **Tg. Bujor**/; cf. și **Bârlăzelul Vechi** (pârâu, Tecuci)” (op. cit., p. 449).

În ceea ce ne privește, considerăm cuvântul **bârlad** (cu derivatele românești: **Bârlădescu**, **Bârlădești**, **Bârlădeț**, **Bârlăzel**) ca fiind de origine pecenego-cumană, limbi componente grupului familiilor turcice-altaice. Existența lui ca toponim/hidronim/nume de

persoană este în concomitență cu epoca de dominație teritorială/socială în zonă a triburilor pecenego-cumane, nomazi crescători de cai de rasă, asimilați de populația autohtonă, după pierderea autorității lor politice-militare în Moldova (1241, invazia tătară), resfirându-se și în vestul Europei până la pierderea totală a identității etnice.

Cuvântul **bârlad** este compus din trei elemente lexicale distincte: **BER** „țară, ținut, regiune” + **LA** (prep.) „cu” + **AD** („cal/cai” de călărie și nu de povară), complexul lexical/expresia lexicală însemnând *Țara cu Cai*.

Istoric vorbind, în perimetrul actual al României au mai ființat asemenea formațiuni administrativ-juridice/ținuturi/starostii/comitate numite „țări”. De pildă, în Transilvania: **Țara Bârsei**, **Țara Cibinului**, **Țara Crișurilor**, **Țara Hațegului**, **Țara Maramureșului**, **Țara Oltului**, **Țara Zarandului**. (În zilele noastre sunt prezentate drept curiozități etno-turistice). În Țara Românească era **Valahia Mare**/Muntenia și **Valahia Mică**/Oltenia, iar în Moldova dintre Carpați și Prut, **Țara de Sus** (cu reședința la Dorohoi), **Țara de Jos** (cu reședința la Bârlad), Basarabia era o altă „țară” a Moldovei ca stat.

Țara de Sus a Moldovei cuprindea, de la nord la mijlocul ei, toate ținuturile de la Bucovina istorică până la Bacău și Iași, pe linia geografică a Paralelei 47 (Porcești-Negrești-Codăiești). De reținut că, pe această linie despărțitoare între cele două „țări”, se află un afluent al râului Bârlad, pârâul Rebricea și satul Rebricea, rădăcina cuvântului fiind de origine slavă (**rebrû** „movilă”), cu sens consacrat: „semn/movilă de hotar”, folosit și în Transilvania (grăniceri/rebreni).

Țara de Jos, prin completitudine, continuă teritoriul de stat al Moldovei istorice de la mijlocul/linia mediană la cea de sud, respectiv până la Tecuci și Galați.

Conviețuirea separată, ca delimitare administrativ-economică-politică a locuitorilor din cele două „țări”, a dat naștere și în planul comunicării verbale la stări distincte. În acest sens, constatăm faptul că fenomenul lingvistic (fonetic/fonologic) al palatizării consoanelor

labiale (fricativele labio-dentale) **F** și **V**, urmate de **I** (iod) a creat două graiuri diferite, segmentate de linia mediană a Moldovei identică Paralelei 47, descrisă de noi mai sus. De exemplu, în Atlasul Lingvistic Român (I, 1942) se află hărți pentru cuvintele **fier** și **vier**, în care cele două cuvinte sunt pronunțate diferit: **fier/șer** (șhier), în nordul liniei mediane (Țara de Sus), și **fier/her**, în sud (Țara de Jos), respectiv **vier/jer**, în Nord și **vier/her**, în Sud, tratamentul acesta aplicându-se și la alte cuvinte: **fiară**, **ființă** sau **vie**, **vin** etc. (*apud* Gr. Rusu, *Fonetică și dialectologie*, IV, 1962, p. 75-93, h. 4-5). Cu mulți ani înainte, același fenomen îl constatare Dimitrie Cantemir (1673-1723) în celebra lui lucrare *Descriptio Moldaviae* (1715).

În această zonă a **Țării de Jos** era cuprinsă și **Țara cu Cai/Bârlad**, supranumită **Țara Berladnicilor**, menționată în două rânduri de cronicile rusești, cuvântul **Bârlad** restrăgându-și sensul la cel de urbe/râu.

Sunt denumiri succesive care se identifică cu mentalitatea epocilor în discuție, ale unor vremuri demult apuse, pentru care nu ne-au parvenit alte consemnări/documente, etimonul ajungând o „enigmă nesplicată”.

Astfel, ca localitate, Bârladul a devenit, prin poziție geografică și strategică, încă dinainte de domnia lui Alexandru cel Bun (1400-1432), reședința Marei Vornicii a Țării de Jos a Moldovei și vamă pentru sudul ei. Luat cu sens de spațiu geopolitic, aripile inspirației eruditului B. P. Hasdeu (1838-1907) au ajuns să lanseze o **diplomă bârlădeană** (1134) și un **act** (1374), pe care istoricii scrupuloși le-au amendat ca lipsite de autenticitate, precum și informațiile cronicilor rusești din aceleași perioade, inclusiv anul întemeierii târgului, 1174.

O altă relicvă lexicală pecenegi-cumană în limba română este cuvântul **bacani** „grădinari”, denumire atribuită unei localități rurale, centru de comună, situată la nord de Bârlad (cca. 15 km), pe valea râului Simila.

Referitor la cuvântul tecuci, considerăm că el provine, de asemenea, din vocabularul cuman: **TEK** „singur, unic, fără pereche” +

UCI „vârf, capăt”, însemnând „margine, hotar”, respectiv a **Țării cu Cai/Bârlad**. Prin hazard, forma lui lexicală are corespondent în limbile slave.

În încheiere, considerăm propunerea noastră pentru descifrarea cuvântului Bârlad o încercare de îmbinare echilibrată a informațiilor puse la dispoziție de disciplinele științifice adiacente.

Cu sau fără etimologia aceasta, Bârladul își va continua ascensiunea în spațialitatea lui spirituală ca urbe, cu amprentă proprie românească.